

Gülüzar Çelebilik

Muğla Sıtkı Koçman University, Muğla-Turkey
guluzarcelebilik@mu.edu.tr

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2016.11.4.2C0056>

MİLAS VE ÇEVRESİNDE BULUNAN KANAVICE İŞLEMELERİNİN TÜR ÖZELLİKLERİ

ÖZ

Milas ve çevresinde halı ve ipek dokumacılığının yanı sıra ilgi çeken geleneksel el sanatlarından biri de işlemlerdir. İşlemlerin Anadolu'nun çeşitli yörelerinde olduğu gibi Milas ve çevresinde de geçmişten bugüne dinamik bir süreklilik içinde hayatın doğum, evlenme ve ölüm gibi üç ana dönemi çerçevesinde inanç, örf, adet, gelenek ve göreneklerle beslenerek kullanım alanına bağlı zengin bir tür çeşitliliği içinde uygulandığı görülmektedir. Bu çalışmada; Milas merkez ilçe ve çevresinde bulunan, 20. yüzyıla tarihlendirilen kanavice işlemeli türlerin belirlenerek tanıtılması amaçlanmıştır. Türlerle ait tanımlar; gözlem, görüşme, alan taraması ve alandan derlenen ürünlerin değerlendirilmesi yöntemi ile yapılmıştır. Kanavice olarak isimlendirilen çapraz iğne, Cumhuriyet Dönemi halk işlemleri arasında Anadolu'nun hemen her yerinde en yaygın uygulanan işleme tekniğidir. Milas'ta kanavice işlemlerinin ev merkezli üretim biçimine sahip olduğu, günlük hayatta ve özel günlerde kullanılan eşya türlerinin süslemesinde beğeni ile uygulandığı görülmektedir. Ancak bugün kanavice işlemeli türlerin uygulama ve kullanım sayısında azalma olduğu, bunların ya sandıklarda ya da yüklüklerde saklandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muğla, Milas, Kanavice İşleme,
Çapraz İğne Tekniği, İşleme Türleri

SPECIES PROPERTIES OF KANAVICE EMBROIDERIES FOUNDED IN MILAS AND AROUND

ABSTRACT

As well as carpeting and silk weaving, one of the traditional interesting crafts are embroidery goods in Milas and around. It's seen that Embroideries are applied in rich species according to frame of dynamic continuity from past to today of three main period of life as birth, marriage and death those fed by religious, manners and rituals in Milas and around as well as in various regions of Anatolia. In this study determining the Kanavice Embroidery species dated for 20. century, which are founded in Milas city and it's around, by defining is aimed. Definitions of species are prepared by observation, interview, survey and evaluation of the products collected from the area methods. Cross Stitch called as Kanavice is the most common embroidery technique where applied almost everywhere of Anatolia between public embroideries at Republic period. It is seen that Kanavice Handcrafts in Milas are home-based manufacturing products, applied with appreciation for decorating ware types which are used in daily life and special days. But Today it is determined that there is a decrease on number of Kanavice embroideries types applications and usage and these are protected by hiding either in chests or closets.

Keywords: Muğla, Milas, Kanavice Embroidery,
Cross-stitch Technique, Embroidery Species

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Halı ve ipek dokumacılığı yanı sıra Milas'ın Türk tekstil sanatlarında ilgi çeken alanlarından biri de el işlemleridir. Milas merkez ilçe ve mahallelerinde yapılan alan araştırmaları sonucunda işlemlerin, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde olduğu gibi Milas'ta da geçmişten bugüne dinamik bir süreklilik içinde var olduğu tespit edilmektedir. Köklü bir tarihi geçmişe sahip ve birçok kültürü bünyesinde barındıran Milas ve yakın çevresinin işleme sanatı örnekleri, 19. yüzyılın sonundan itibaren Türk işleme sanatı içinde Muğla el işlemleri adı altında ve kendi içinde özgün tür, malzeme, teknik ve motif gibi özellikler ile farklılaşarak geliştiği, önem kazanarak süregeldiği görülmektedir (Altun, 2006:950). Geçmişten bugüne Milas ve çevresinde yaşayan evli kadın ve genç kızlar, tezgâhlarında dokudukları kumaşları işlemlerle süslemişler, ince bir zevk ile renk, motif ve tekniği birleştirerek sanat eseri düzeyinde ürünler ortaya koymuşlardır. Milas yöresinde birçok işleme tekniği ile birlikte kanaviçe işlemler, kişinin hayatında önemli dönemler olan doğum ve evlenme gibi olaylar çerçevesinde inanç, örf, adet, gelenek ve göreneklerle beslenerek kullanım alanına bağlı zengin bir tür çeşitliliği içinde uygulanagelmıştır. Saha araştırmaları sırasında derlenen kanaviçe işlemlerinin nicelik ve nitelik olarak zengin bir durum arz etmesi, çalışma konusunun ürünlere ait türler ve özellikleri ile sınırlandırmasını gerekli kılmıştır. Milas merkez ilçe, Çomakdağ-Kızılağaç, Derince ve Selimiye yerleşim birimlerinde yapılan araştırmalar sonucunda, sandıklarda ve yüklerde saklanan ya da günlük hayatın içinde kullanılmakta olan kanaviçe işlemleri ürün türleri çalışmanın materyalini oluşturmaktadır. Kanaviçe işlemlerinin tür çeşitliliği, tür adları ve tanımları, gözlem, görüşme, alan taraması ve alandan derlenen ürünlerin değerlendirilmesi yöntemi ile yapılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

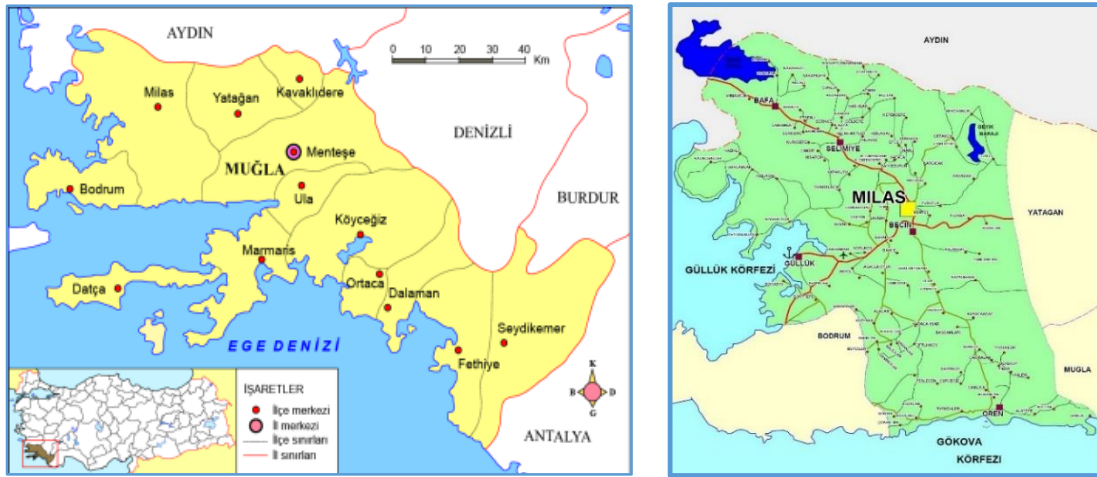
Çalışmanın amacı; Milas ve yakın çevresinin kanaviçe işlemlerinin tespiti ve tespit edilen ürünlere ait türlerin belirlenmesidir. Yörede yapılan derlemeler sırasında kanaviçe işlemleri türlerine ait örnekler gözlem yolu ile incelenmiş ve kaynak kişiler ile karşılıklı görüşmeler yapılmıştır. Ulaşılan bulgular, Milas ve çevresinde bulunan kanaviçe işlemleri türlerinin özelliklerini değerlendirme imkânı sağlamıştır.

Milas yöresi el işlemlerinin içinde nitelik ve nicelik bakımından zengin bir grubunu teşkil eden kanaviçe işlemleri ürünlerin ve bu ürünlere ait türlerin tespiti, değerlendirilmesi ve belgelendirilmesi bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Köklü bir geçmişin mirası olan bu türler, Milas ve çevresinin Cumhuriyet Dönemi Türk halk işlemlerinin özellikleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Türlerde kullanılan malzeme, uygulanan teknik, seçilen renk, motif ve kompozisyonlar yöreye ait özgün özellikler taşımakta, her bir özelliğin ayrı bir çalışmada ele alınması gerektiğinin önemi anlaşılmaktadır. Kanaviçe işlemleri türleri ve türlerine ait örnekler, halkın yaşam biçimi ve düşünce sistemi konusunda da önemli bilgiler içermekte, her birinin belge niteliği özelliği taşıdığı görülmektedir.

3. MİLAS VE ÇEVRESİNDE BULUNAN KANAVICE İŞLEMELİ TÜRLERİN ÖZELLİKLERİ (SPECIES PROPERTIES OF KANAVICE EMBROIDERIES FOUNDED IN MILAS AND AROUND)

3.1. Milas Hakkında Genel Bilgi (General Information about Milas)

Ege Bölgesi'nde yer alan Muğla ilinin (Şekil 1) en büyük ikinci ilçesi olan Milas, Sodra Dağı'nın eteklerinde kendi adıyla anılan ova üzerinde kurulmuştur. Sırasıyla, Karya, Roma, Bizans, Selçuklu Devleti, Menteşe Beyliği ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altına girmiştir. Kurtuluş Savaşı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından yapılan idarî taksimat ile Muğla sancağı, il haline getirilmiş, Milas kazası da Muğla iline bağlı bir ilçe merkezliği görevini üstlenmiştir. İlçenin adı en eski kaynaklarda Mylasa, Milaso, Melaso, Melasso, Melassa, Milaxo, Melaxo olarak geçer. Halkın söyleyiş şeklinde Meles, Melas, Milas olarak biçimlendiği ve son durumunu aldığı bilinmektedir (Uykucu, 1968:189). Batı Karya'nın en önemli ve en büyük şehirlerinden biri olan Milas, coğrafi konumu itibarıyla Eski Çağ'da Karya'nın merkezini teşkil etmiş, bu dönemde özellikle etkin ulaşım ağına sahip olmasıyla geniş bir ticari potansiyele sahip olmuştur. Roma Dönemi'nde de önemini koruyan şehir daha sonra Batı Anadolu'da meydana gelen yol değişiklikleri ile denizle irtibatı kesilmiş, kara içinde kalmış dolayısıyla eski dönemlerdeki önemini kaybetmeye başlamıştır.

Şekil 1-2. Muğla il ve Milas ilçe haritası
(Figure 1-2. Map of Muğla province and Milas district
(<https://www.google.com.tr/maps>))

Menteşe Beyliği Dönemi'nde tekrar önem kazanan Milas, bu dönemde Beyliğin merkezi konum özelliğini kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinin ilk yıllarında merkezi rolünü kaybeden şehir, İzmir-Bodrum-Muğla karayolunun 1975'te buradan geçmesiyle tekrar önemini geri kazanmıştır. Milas şehri, bugün Bodrum yarımadasının Anadolu ve diğer ülkeler ile bağlantısını sağlayan kara ve hava yollarının üzerinde bulunmasından dolayı geçmiş dönemlerdeki önemini, arttırarak korumaya devam ettirmektedir (Akarca ve Akarca, 1954:80-86; Muğla İl Yıllığı, 1967:2-22; Yıldırım ve diğerleri., 2003:15; Türkes, 1973:11; Wittek, 1999:24; Savaş, 1993:I; Eroğlu, 2011:5-6). Milas, en az beşbin yıllık geçmişi ile bir tarih ve kültür şehridir. İlçe sınırları içerisinde bugün toplam yüz otuz iki mahalle bulunmaktadır (Şekil 2). Doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel değerleri bakımından çevresi ile birlikte zengin bir ilçe olan Milas, öncelikle zeytin

yetiştiriciliği ve zeytinyağı üreticiliği, halı ve ipek dokumacılığı ile tanınmaktadır. Bölgenin yakın zamana kadar kapalı ekonomi biçiminde kalışı, el sanatlarının gelişimini ve yaşamasını sağlamıştır. Gereme ve Karacahisar Halıları olmak üzere iki gruba ayrılabilen Milas halılarının en az iki buçuk yüzyıllık tarihi bir geçmişi vardır. Ayrıca şehir ve köylerde ipek böceği yetiştiriciliği yapılmakta ve kozalardan elde edilen ipeklerle sadakor, bürümcük, güğül ve yüzüne atma olarak isimlendirilen kumaşlar dokunmaktadır (Akarca, 1954:40-41).

3.2. İşleme ve Kanaviçe İşlemeler Hakkında Genel Bilgi (General Information about Embroideries and Kanavice Embroideries)

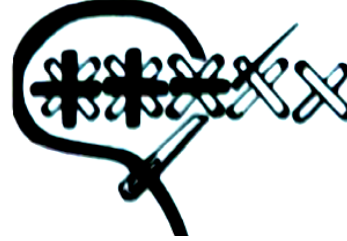
İşleme; her cins kumaş ve deri üzerine, elde veya makinada, iğne ya da tiğ gibi araçlarla, kasnak, gergef veya kâğıt vasıtasıyla gerilen zemin üzerine, iplik kullanılarak, çeşitli tekniklerin sayılarak, sayılmadan, düz veya kabarık bir şekilde uygulanması sonucu el emeği ile oluşturulan süsleme sanatı olarak tanımlanır (Altun, 2006:13). Türk işlemlerinde teknikler dokumanın atkı ve çözgü iplikleri üzerinde oluşan iğnelerin uygulama biçimlerine göre; dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen iğneler, dokumanın iplikleri kapatılarak yapılan iğneler, dokumanın iplikleri çekilerek yapılan iğneler, dokumanın iplikleri kesilerek yapılan iğneler, dokumanın veya dokumaların iplikleri bağlanılarak yapılan iğneler (Barışta, 1997:1) olmak üzere beş grup altında sınıflandırılır. Halk arasında kanaviçe olarak bilinen çapraz iğne, teknik olarak dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen iğneler grubunun iplik sayılarak yapılan alt başlığı altında incelenmektedir (Altun, 2004:56). Kanaviçenin tanımı yazılı kaynaklarda çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Kanaviçe, "seyrek telli bez (kanava) üzerine iğne ile renkli ipliklerle yapılan işlemdir" (Arseven, 1965:936). Adı İtalyancadan gelmektedir. (Canavaccio veya Caneveccio) seyrek dokunmuş kolalı keten bezin üzerine yapılmış işleme, el işlemlerinde kullanılan çok seyrek örtülü bir cins tül (Meydan Larrousse, 1971:859) olarak tanımlanmaktadır. Türk Ansiklopedisinde (1974:196) ise, "keten, kenevir, jüt gibi sert elyafli dokuma malzemeleri veya kalınca pamuk ipliği ile seyrek ve muntazam olarak dokunmuş bir kumaş, bu kumaş kanaviçe adı verilen bir çeşit iğne işinde zemin olarak kullanıldığı gibi, başka işlerde de kullanılır. Kanaviçe işinde, ilmekler birbiri üstüne çaprazlama binerek kare veya dikdörtgen diagonalleri meydana getirirler" biçiminde açıklanmaktadır.

Kanaviçe kumaşı, keten, kenevir ve jüt gibi sert lifli ipliklerden, bez ayağı dokuma tekniğine sahip, seyrek görümlü bir tekstil ürünüdür. Günümüzde keten iplikle dokunmakta ve kolalama işlemine tabi tutulmaktadır. Atkı ve çözgü yönünde eşit aralıklarla yan yana getirilmiş iki sık iplik sıraları ile çift telli olarak dokunan kanaviçe kumaşı, delikli kareler görünümündedir. Kanaviçe kumaşında kareler bazılarında küçük, bazılarında ise büyük olabilmektedir. Halk arasında, küçük karelere sahip olan kumaş "sık kanaviçe", büyük karelere sahip olan kumaş ise "seyrek kanaviçe" olarak adlandırılmaktadır. Kanaviçe kumaşının sık ve seyrek olması, işlenen motiflerin büyük ya da küçük olmasını etkiler. Kanaviçe kumaşı, işleme ile esas kumaş arasında kullanılan bir gereçtir. İşlenecek motif veya suyun (bordürün) ölçülerine uygun kesilen kanaviçe kumaşı esas kumaş üzerine teyellenir. İpliği sayılamayan kumaşlar üzerine, dokumanın iplikleri sayılarak uygulanan kanaviçe (çapraz iğne) iğne tekniğini işleme imkânı sağlar. İşleme sırasında kanaviçe kumaşının karelerinden faydalanılır. İşleme bitirildikten sonra kanaviçe kumaşı, en ve boy ipliklerinden çekilerek yok edilir.

Uygulanan kanaviçe işleme tekniği esas kumaş üzerinde kalır. Kanaviçe işleme tekniği (çapraz iğne), üzerine uygulandığı kanaviçe kumaşının adını taşımaktadır (İlker, 1992:9-10). Çapraz iğne tekniğinin, Türk işleme sanatına ait işleme örneklerinde 16. yüzyıldan itibaren (Barişta, 2001:49-52) uygulanmaya başlandığı, 19. yüzyıldan sonra ise işlemlerde yaygın bir biçimde kullanılmaya devam edildiği öğrenilmektedir. 20. yüzyılda ise Anadolu'nun hemen her bölgesinde en yaygın iğne tekniği olarak kullanıldığı ve halk arasında da "kanaviçe" olarak isimlendirildiği öğrenilmektedir (Barişta, 1997:45; Barişta, 2001:49; Çelebilik ve Civelek, 2012:317; Çelebilik ve Demir, 2012:307; Develioğlu, 2012:51). Kanaviçe işlemlerinde tek ve çift iğne olmak üzere iki tür iğne tekniği vardır (Okan, 1979:14). Bunlar, tek çapraz iğne ve çift çapraz iğne ya da yıldız iğne olarak bilinen tekniklerdir (Şekil 3-4). Anadolu'nun birçok yöresinde çapraz iğne çeşitlendirmelerinin yanı sıra dokumanın iplikleri sayılarak yapılan gözeme iğne tekniği (Altun, 2004:59) ve düz sarma iğne tekniği yardımcı iğne teknikleri olarak kanaviçe işlemler ile birlikte uygulanmaktadır.

Şekil 3. Tek Çapraz iğne tekniği
(Figure 3. The only cross-needle
technique)

Şekil 4. Çift çapraz iğne tekniği
(Yıldız İğne)
(Figure 4. Double corss-needle
technique (Star Needle))

3.3. Milas ve Çevresinde Bulunan Kanaviçe İşlemlerinin Genel Özellikleri (General Properties of Kanavice Embroideries Founded in Milas and Around)

Milas'ta 19. yüzyıldan bugüne geleneksel özellikler ile çoğunlukla doğum ve evlenme gelenekleri çerçevesinde yeni doğacak bebeğe eşya ve kız çeyizi hazırlama adetleri kapsamında değişim ve süreklilik içinde kanaviçe işlemlerin yaygın bir biçimde üretilerek kullanıldığı görülmektedir. Bugün ise uygulayan ve kullanan kişilerin sayısında azalma olduğu, özellikle son otuz yıldır el ile yapılan kanaviçe işlemlerinin yerini bilgisayar destekli nakış makineleri ile yapılan kanaviçe işlemeli ürünlerin aldığı gözlenmektedir. 20. yüzyılda Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Milas ve çevresinde de kanaviçenin (çapraz iğne) en yaygın iğne tekniği olarak kullanıldığını belgeleyen pek çok örneğe ulaşılmış, kanaviçe işlemeli bu ürünlerin, sandık ve yüklüklerde saklanmakta ya da günlük hayatın içinde kullanılmakta olduğu tespit edilmiştir.

Yörede kanaviçe, "kanevçe" olarak söylenmekte (Zuhal Kırcağız, Kişisel Görüşme, 29.09.2016), çapraz iğne tekniğini ve esas kumaş ile işleme arasında kullanılan kumaşı da ifade etmektedir. Milas ve çevresinde kanaviçe (çapraz iğne) işlemler genellikle ev eşyaları ve giyim ve giyim donatıları türlerine uygulanmaktadır. Çeyiz hazırlama adetleri içinde; bir adet uzun ve iki adet kısa yastık, iki adet yastık (kırilent), bir adet yorgan kapağı ve iki adet karyola eteğinden oluşan yatak odası takımlarının yer aldığı görülmektedir. Doğum hazırlığı adetleri içinde; bir adet kısa yastık, bir adet yastık (kırilent) ve bir adet yorgan kapağından oluşan bebek yatak takımları önemli bir yer tutar. Evlerin oda donatısı ve eşyalarını süslemek için

hazırlanan duvar panoları, ocak gergisi ve ocaklık başı örtüleri, pencere, kapı, dolap, yüklük ve gusülhane perdeleri, sandık ve elbise örtüleri, buzdolabı örtüsü, bohça ve peşkirler, seccade, sedir yastıkları (maket yastığı ve/veya kırilent) ve saz yastık örtüleri kanaviçe işlemlerin uygulandığı türler arasındadır. Üst giyim olan gömlek ve bluz, iç giyim olan don ve baş giyim donatısı olan sakındırak kanaviçe işlemlerinin uygulandığı diğer türlerdendir. Genellikle yatak odası ve bebek yatak takımları, perde ve örtüler gibi gündelik hayatta kullanılan eşyaların zemininde, pamuklu bir kumaş olan ve yörede "humayin" adı verilen beyaz renkli patiska, patiskadan daha sık dokulu ve parlak görüntüye sahip beyaz renkli "akfil" (Zuhal Kırcağız, Kişisel Görüşme, 29.09.2016) kullanılmaktadır (Altun, 2006:853). Kanaviçe işlemeli peşkir, bluz ve gömleklere, patiska kumaşı ile birlikte yörede Karacahisar ve Çomakdağ Bölgesinde yer alan Kızılağaç Mahalleleri halkı tarafından dokunarak üretilen "bürüncek" (Bahri Alkaya, Kişisel Görüşme, 22.06.2016) adı verilen düz ya da yollu ipekli kumaşlar kullanılmaktadır. Kanaviçe işlemeli ürünlerin zemininde kullanılan bu tür sık dokulu kumaşların üzerine işleme yapılacak yere uygun kanaviçe kumaşı kesilmekte, elde çırpma veya teyel dikiş teknikleri ile sabitlenmektedir (Fotoğraf 1). Genellikle kanaviçe işlemeli buzdolabı örtüsü, pano, seccade ve masa örtüsü türlerinin zemininde, küçük deliklere sahip sık ya da seyrek dokulu çeşitleri bulunan pamuklu bir kumaş çeşidi olan etamin kullanılmaktadır. Etamin kumaşının kendi yapısal özelliğine bağlı sayılabilir olması kanaviçe tekniğini uygulama rahatlığı sağlamaktadır (Fotoğraf 2).

1

2

3

Fotoğraf 1. Kanaviçe kumaşı, Melek Yatakçı, Milas
(Photo 1. Kanavice fabric, Melek Yatakçı, Milas)

Fotoğraf 2. Etamin kumaşı, Ayten Sezgin, Milas
(Photo 2. Etamine fabric, Ayten Sezgin, Milas)

Fotoğraf 3. Kasnak ile uygulama, Melek Yatakçı, Milas
(Photo 3. Application with embroidery frame, Melek Yatakçı, Milas)

Yörede kanaviçe işlemlerde "kanaviçe ipi ve/veya domino" olarak adlandırılan on iki numaralı pamuklu koton iplik ve sentetik bir iplik çeşidi olan renkli orlon kullanılmaktadır (Zuhal Kırcağız, Kişisel Görüşme, 29.09.2016). İşlemler, tek renkle ve çok renkle yapılan renklendirmelere sahiptir. Motifler, farklı renkler, bir rengin sıralı

tonları ve aynı rengin valörlü tonlarıyla yörede "ebruli iplik" adı verilen iplikler ile renklendirilmektedir. Kanaviçe işlemeli ürünlerin yapımı sırasında genellikle kasnak kullanılmamakta, ancak kasnak kullanılarak yapılan kanaviçe işlemlerin de var olduğu tespit edilmektedir. Kasnak ile yapılan kanaviçe işlemlerin, kasnaksız yapılanlara göre daha net bir görüntüye sahip olduğu öğrenilmektedir (Melek Yatakcı, Kişisel Görüşme, 29.09.2016, Fotoğraf 3). Milas ve çevresi kanaviçe işlemler çoğunlukla bitkisel kaynaklı motifler ile süslenmektedir. Bu motif grubu içinde; gül ve tomurcuklar, karanfil, kasımpatı, ortanca, hercai menekşe, çuha çiçeği, küpeli, asma yaprağı, üzüm, mine çiçeği, kır çiçekleri, şeftali ve elma gibi meyve ağaçlarının bahar çiçekleri, çam dalı, çeşitli yaprak ve çeşitli kıvrımlı dallar genellikle tercih edilmiş, doğadan stilize edilerek somut olarak biçimlendirildiği gözlenmektedir. Kanaviçe işlemeli ürünlerin üzerindeki motiflerin, halk tarafından ortak bir dil ile çeşitli anlamlar yüklenerek isimlendirildiği öğrenilmektedir (Altun, 2009b:177). Yörede, "Bahar Dalı", "Çam Dalı", "Gelin Tacı", "Gül Demeti", "Gül Dikene Sarıldı" (Fatma Özmen, Kişisel Görüşme, 29.09.2016), "Hercai", "Kasımpatı", "Onbir Akıl Bir Fikir", "Ortanca" ve "Şeftali Çiçeği" gibi konu isimleri ile tanınmış kanaviçe işlemler bulunmaktadır (Periye Çelebilik, Kişisel Görüşme, 29.09.2016). İşlemlerde bitkisel bezemeler yanı sıra figürlü, geometrik ve nesneli bezeme türlerine ait motiflerin de yer aldığı görülmektedir. Ürünlerde tasarlanan kompozisyonlarda, genellikle birden fazla motiften oluşturulan düzenlemeler bulunmaktadır. Birden fazla motifin düzgün, bağlantılı ve atlamalı sıralamalar ile bordürler oluşturduğu bu bordürlerin süslemeyi ön plana çıkarma amacı ile işlemlerin dar ve uzun kenarlarına yerleştirildiği gözlenmektedir.

4. MİLAS VE ÇEVRESİNDE BULUNAN KANAVİÇE İŞLEMELİ TÜRLERİN ÖZELLİKLERİNE AİT BULGULAR VE TARTIŞMA (SPECIES PROPERTIES OF KANAVİÇE EMBROIDERIES FOUNDED IN MILAS AND AROUND FINDINGS AND DISCUSSIONS)

Milas ve çevresinde kanaviçe işlemeli türler, "işlemeli ev eşyaları" ve "giyim ve giyim donatıları" olarak iki başlık altında incelenerek değerlendirilmektedir (Barışta, 1983:54). İşlemeli ev eşyaları alfabetik düzenle; bohça, buzdolabı örtüsü, dolap örtüsü, elbise örtüsü (bısat örtüsü), kapı örtüsü (kapı süsü), karyola eteği, ocak gergisi (ocak peçesi), ocaklık başı örtüsü, pano, perde (pencere, dolap, yüklük, gusülhane), peşkir, raf örtüsü, sandık örtüsü, seccade, yastık, yastık örtüsü ve yorgan kapağı türleridir. Giyim ve giyim donatılarına ait türler ise alfabetik düzenle bluz, don, gömlek ve sakındırarak olarak sıralanabilir. Bohçalar; evlenme geleneklerinin nişan ve düğün, doğum geleneklerinin doğum hazırlığı adetleri içinde yer alan ve içine eşya koyup temiz bir şekilde saklamak ya da taşımak için (Ayşe Kadın Çelik, Kişisel Görüşme, 22.09.2016) kullanılan, genellikle 80x80 cm. ve 90x90 cm. boyutlarında olan kare formundaki ürünlerdir. Genellikle patiska kumaşından yapılmakta ve bohçaların bir köşesine bir motif ya da dörtkenarlı bordürlerle bezenmektedir (Fotoğraf No:4).

Buzdolabı örtüsü; çeyiz hazırlama adetleri içinde ev eşyaları için üretilen bir türdür. Mutfak eşyası olan buzdolabını süslemek ya da üst kısmını tozdan korumak amaçlı kullanılan, genellikle etamin kumaş üzerine orlon adı verilen renkli sentetik ipliklerle işlenen, 60x160 cm. boyutlarında olan dikdörtgen formundaki örtülerdir. Genellikle iki kısa kenarı bordürlerle işlenmekte, uç kısımlarına 10-12 cm. boyunda, işleme sırasında kullanılan renkli ipliklerden hazırlanan saçak takılmaktadır (Yeliz Akçin, Kişisel Görüşme,

29.09.2016) (Fotoğraf 5). Dolap örtüsü; çeyiz hazırlama adetleri içinde ev eşyalarından olan aynalı ahşap elbise dolaplarının üzerini süslemek ya da tozdan korumak amaçlı kullanılan, patiska kumaştan yapılan, üç kenarı bordürlerle süslenen, 80x150 cm. boyutlarında olan dikdörtgen formundaki örtülerdir (Periye Çelebilik, Kişisel Görüşme, 22.06.2016) (Fotoğraf 6-7). Elbise örtüsü; evlenme geleneklerinin çeyiz hazırlama adetleri içinde ev eşyaları için üretilen bir türdür. Duvara sabitlenen veya çiviye asılan metal ya da ahşap elbise askılarında bulunan giysileri tozdan korumak ve süslemek için kullanılan, ortalama 100x150 cm. boyutlarında, dikdörtgen formundaki örtülerdir. Düz örtü ve kılıf biçiminde iki çeşidi vardır. Düz elbise örtüleri örtücü nitelikte, kılıf olanların ise kaplayıcı nitelikte giysileri koruduğu görülmektedir. Düz örtü, giysilerin üzerinde eşit olmayan katlama biçimi ile kullanıldığından, katlanan kısımdaki işlemin tersi görünmemesi için kumaşın diğer yüzeyine işlemler yapılmaktadır. Bu örtülerin iki dar kenarı işlemeli bordürler ile bezenmektedir. Kılıf biçimi elbise örtülerinde ise işlemeli bordürler üç kenarda yer almaktadır. Yörede "bısat örtüsü" adı da verilmektedir (Özlem Özler, Kişisel Görüşme, 22.06.2016) (Fotoğraf 8-9).

Fotoğraf 4. Bohça, Fatma Kadın Çelik, Milas
(Photo 4. Bundle, Fatma Kadın Çelik, Milas)

Fotoğraf 5. Buzdolabı örtüsü, Yeliz Akçin, Milas
(Photo 5. Refrigerator cover, Yeliz Akçin, Milas)

Fotoğraf 6-7. Dolap örtüsü, Ayten Sezgin, Milas
(Photo 6-7. Cover wardrobe, Ayten Sezgin, Milas)

Fotoğraf 8. Elbise örtüsü, Özlem Özler, Derince
(Photo 8. Dress cover, Özlem Özler, Derince)

Fotoğraf 9. Elbise örtüsü, Mehmet Derince, Derince
(Photo 9. Dress cover, Mehmet Derince, Derince)

Fotoğraf 10. Kapı örtüsü, Fatma Kadın Çelik, Milas
(Photo 10. Door cover, Fatma Kadın Çelik, Milas)

Fotoğraf 11-12. Karyola eteği, Ayten Sezgin, Milas
(Photo 11-12. Bedstead skirt, Ayten Sezgin, Milas)

Kapı örtüsü; Milas ve çevresinde çeyiz adetleri içinde yer alan, gelin evi kapılarının üst kısımlarını süslemek için kullanılan, beyaz patiskadan hazırlanan, iki dar kenarı işlemeler ile bezenen, genellikle 45x90 cm. boyutlarında olan örtülerdir. Örtü, kapı üzerinde eşit olmayan katlama biçimi ile kullanıldığından, işlemenin ters yüzü görünmemesi için işlemeler ürünün farklı yüzeylerine uygulanmaktadır. Yörede kapı örtüsü "kapı süsü" olarak isimlendirilmektedir (Ünzile Öngel, Kişisel Görüşme, 20.08.2016) (Fotoğraf 10).

Karyola eteği; çeyiz hazırlama adetleri içinde yatak odası takımının bir parçasıdır. Etek, 85x220 cm. boyutlarında iki adet olarak hazırlanmaktadır. Metal karyolaların alt boşluklarını örtmek ve süslemek amaçlı hazırlanan karyola eteklerinin uzun kenarları işlemeli bordürlerle bezenmektedir (Ayten Sezgin, Kişisel Görüşme, 28.09.2016) (Fotoğraf 11-12).

Ocak gergisi ve ocaklık başı örtüsü; çeyiz hazırlama adetleri içinde ev eşyaları için üretilen türlerdir. Milas ve çevresinde konutların oda iç donatı elemanı olan, ısınma ve yemek pişirme fonksiyonunu üstlenen ocakların, "ocak ve ocaklık başı" olarak adlandırılan üniteleri bulunmaktadır. Ocakların ön yüzeyini ve üst bölümde yer alan genellikle bardak ve sürahi gibi eşyaların konduğu hafif dışa çıkıntılı kısmı örtmek ve süslemek için hazırlanan türlerdir.

Genellikle ocak gergileri; 80x100 cm., ocaklık başı örtüleri ise 40x80 cm. boyutlarında olup, birer uzun kenarları kanaviçe işlemeli bordürler ile süslenmektedir. Ocak gergisi yörede "ocak peçesi" olarak da adlandırılmaktadır (Periye Çelebilik, Kişisel Görüşme, 22.06.2016) (Fotoğraf 13-14).

Fotoğraf 13. Ocak gergisi, Melek Yatakçı, Milas
(Photo 13. Oven cover Melek Yatakçı Milas)

Fotoğraf 14. Ocak gergisi ve ocaklık başı örtüsü, Emine Koçan, Selimiye
(Photo 14. Oven cover Melek Yatakçı Milas)

Fotoğraf 15. Pano, Zuhale Kırcağız, Milas
(Photo 15. Wall frame, Zuhale Kırcağız, Milas)

Fotoğraf 16. Pano, Ayten Sezgin, Milas
(Photo 16. Wall frame, Ayten Sezgin, Milas)

Pano; çeyiz hazırlama adetleri içinde ev eşyaları için üretilen türlerdendir. Pano ev duvarlarını süslemek amaçlı, genellikle etamin kumaşlar üzerine kanaviçe işlemler ile farklı boyutlarda hazırlanmaktadır. Çoğunlukla figürlü bezeme motiflerinin konu olarak seçildiği görülmektedir (Fotoğraf 15-16).

Perde; evlenme gelenekleri içinde çeyiz hazırlama adetleri içinde yer alan türlerdendir. Konutların oda iç donatıları olan pencere, dolap, yüklük ve gusülhane gibi ünitelerin örtülmesi ve süslenmesi amaçlı hazırlanmaktadır. Kullanım alanına bağlı çeşitli ölçülere sahip olan bu türler, genellikle üç kenarı bordürlerle bezenmektedir. Yatak, yorgan ve yastıkların saklanması için kullanılan yüklük ve yıkanma ihtiyacını karşılayan gusülhane birimlerinin mahremiyetini koruma ve aynı zamanda güzel görüntü sağlamak amaçlı kullanıldıkları öğrenilmektedir. Perdelerin üst kısmında yer alan "uçkur" adı verilen patiska kumaştan yapılan ince şeritlerle çivilere asılarak kullanılan ve metal ya da plastik kornişlere takılan örnekleri de bulunmaktadır (Sevil Serper, Kişisel Görüşme, 22.09.2016) (Fotoğraf 17-18).

Fotoğraf 17-18. Yüklük perdesi, Sevil Serper, Milas
(Photo 17-18. Closet curtain, Sevil Serper, Milas)

Peşkir; evlenme gelenekleri içinde çeyiz hazırlığı adetleri içinde yer almaktadır. Yörede "el peşkiri, misafir peşkiri" isimlerini de almaktadır. Gündelik hayatta ev halkı ve özel günlerde misafirler için yemekten önce ya da sonra ve abdest alma işleminden sonra el ve yüzü kurulamak için kullanılan, düz pamuklu ya da "bürüncek" adı verilen ipekli kumaşlardan yapılan, ortalama 40x70 cm. boyutlarında olan dikdörtgen formundaki örtülerdir. İki kısa kenarı işlemeli bordürler ile süslenmekte ve saçak bükülerek temizlenmektedir (Atiye Sert, Kişisel Görüşme, 22.06.2016) (Fotoğraf 19-20).

Raf örtüsü; ev eşyaları için üretilen bir tür çeşididir. Milas ve çevresinde konutların oda iç donatı elemanı olan ve genellikle radyo, bardak, sürahi, fincan gibi eşyaların konduğu ahşap rafların üstünü örtmek ve süslemek için hazırlanan örtülerdir. Bu örtülerin boyutları raf ölçülerine bağlı değişmektedir. Genellikle bir uzun kenarı kanaviçe işlemeli bordürler ile süslenmektedir. Bazı örneklerde bir motifin bordür ile birlikte yer aldığı görülmektedir (Periye Çelebilik, Kişisel Görüşme, 22.06.2016) (Fotoğraf 21-22).

Fotoğraf 19-20. Peşkir genel görüntü, Atiye Sert, Milas-Selimiye
(Photo 19-20. Towel, Atiye Sert, Milas-Selimiye)

Fotoğraf 21-22. Raf örtüsü, Fatmana Ertuğrul, Çomakdağ-Kızılağaç
(Photo 21-22. Wood shelf cover, Fatmana Ertuğrul, Çomakdağ-Kızılağaç)

Sandık örtüsü; evlenme geleneklerinin nişan ve düğün hazırlığı adetleri içinde yer alan ve içine eşya koyup temiz bir şekilde saklamak ya da taşımak için (Fatmana Ertuğrul, Kişisel Görüşme, 18.06.2016) kullanılan sandıkları örtmek ve süslemek için hazırlanan, genellikle 65x100 cm. boyutlarında olan dikdörtgen formundaki ürünlerdir. Genellikle patiska kumaşından yapılmakta ve üç kenarı bordürlerle bezenmektedir (Fotoğraf No:23). Seccade; çeyiz hazırlama adetleri içinde yer alan türlerdendir. Üzerinde bir tek kişinin namaz kılabileceği büyüklükte ortalama 70x140cm. boyutlarında, etamin kumaşından hazırlanmaktadır. Yörede "namazlağ" adı verilmektedir (Zuhal Kırcağız, Kişisel Görüşme, 20.09.2016) (Fotoğraf No:24).

Fotoğraf 23. Sandık örtüsü, Fatmana Ertuğrul, Çomakdağ-Kızılağaç
(Photo 23. Chest cover, Fatmana Ertuğrul, Çomakdağ-Kızılağaç)

Fotoğraf 24. Seccade, Zuhal Kırcağız, Milas
(Photo 24. Prayer Rug, Zuhal Kırcağız, Milas)

Yastık; çeyiz, doğum hazırlığı adetleri ve evlerin oda donatı ve eşyalarını süslemek için hazırlanan çeşitleri ile zengin bir tür

grubunu temsil eder. Çeyiz hazırlama adetlerinin yatak odası takımları içinde, karyolalar üzerinde uyuma sırasında kullanılan ve süsleme amaçlı yer alan, yörede "uzun yastık" , "kısa yastık ve/veya yanak yastığı ve/veya torba yastık" ve "kırilent ve/veya karyola kırilenti" adı verilen farklı boylara sahip, dikdörtgen formunda üç farklı yastık çeşidi bulunmaktadır (Melek Yatakçı, Kişisel Görüşme, 30.09.2016) (Fotoğraf 25-26). Yatak odası takımı içindeki bu yastıkların, bir adet uzun, iki adet kısa ve iki adet kırilent yastık sayısında yapıldığı, ancak bugün uzun yastıkların ve kırilent yastıkların yapımının azaldığı yerini daha çok sayıda kısa yastıklara bıraktığı öğrenilmektedir (Zuhal Kırcağız, Kişisel Görüşme, 30.09.2016). Patiska kumaşından yapılan bu yastıkların uzun olanlarının iki dar kenarı, kısa olanlarının bir dar kenarı (Fotoğraf 25-26), karyola kırilentlerinin ise orta merkeze diagonal biçimde yerleştirilen (Fotoğraf 27) işlemeli bordürlerle süslediği görülmektedir. Uzun yastıkların boyutları genellikle 45x120 cm., kısa yastıkların boyutları 45x70 cm., kırilentlerin ise boyutları 60x70 cm. dir. Doğum hazırlığı adetleri içinde bebek yatak takımlarında, "bebe yastığı ve bebe kırilenti" adı verilen iki çeşit yastık bulunmaktadır.

Takımlara ait bu yastıklar patiska kumaşlardan yapılmakta, bebeğin ihtiyacını karşılamak ve yatağını süslemek amaçlı kullanılmaktadır. Genellikle bebek yastıkları 25x45 cm., bebek kırilentleri ise 30x40 cm. boyutlarında hazırlanmaktadır. Evlerin oda donatısı olan sedirleri ve koltuk gibi eşyaları süslemek amaçlı hazırlanan, yörede "maket ve/veya sedir yastığı, koltuk kırilenti" isimleri verilen kare ve dikdörtgen formunda yastıklar bulunmaktadır. Yastıkların süsleme işlevi yanı sıra sedir ve koltuklarda rahat oturma imkânı sağladığı da öğrenilmektedir (Raziye Gümüş, Kişisel Görüşme, 20.06.2016). Patiska kumaşı ile meydana getirilen yastıklarda, kanaviçe işlemeli bordürlerin dörtkenara ve tek başına yer alan motiflerin ise merkeze yerleştirildiği görülmektedir (Fotoğraf 28). Yastık örtüsü; çeyiz hazırlama adetleri içinde yatak odası takımlarının bir parçası olan karyolaların üzerinde yerleştirilen dikdörtgen biçimindeki uzun yastıkların kırilenmesini önlemek ve süslemek amaçlı kullanılan, iki dar kenarı işlemelerle süslenen ortalama 100x125 cm. boyutlarında olan örtülerdir (Hülya Sezgin, Kişisel Görüşme, 30.09.2016) (Fotoğraf No:29-30).

Fotoğraf 25. Uzun ve kısa yastık,
Zuhal Kırcağız, Milas
(Photo 25. Long and short pillow,
Zuhal Kırcağız, Milas)

Fotoğraf 26. Kısa yastık, Zuhal
Kırcağız, Milas
(Photo 26. Short pillow, Zuhal
Kırcağız, Milas)

Fotoğraf 27. Yastık, Arzu
Çetinavcı, Milas
(Photo 27. Pillow, Arzu Çetinavcı,
Milas)

Fotoğraf 28. Yastık, Raziye Gümüş,
Selimiye
(Photo 28. Pillow, Raziye Gümüş,
Selimiye)

Fotoğraf 29-30. Yastık örtüsü, Hülya Sezgin, Milas
(Photo 29-30. Pillow cover, Hülya Sezgin, Milas)

Yorgan kapağı; düğün ve doğum gelenekleri içinde çeyiz ve bebeğe eşya hazırlama adetlerinde önemli bir yer tutar. Yatak odası takımlarının bir parçasıdır. Yörede yorganlara "yorgan kaplama" adı verilen uygulama ile çarşaf dikimi yapılmaktadır. Çarşaf dikilen yorganlara kanaviçe işlemeli yorgan kapağı, üst kısmı ayak kısmından ayırt etmek ve süslemek amaçlı teyellenerek dikilmektedir. Uzun kenarı bordürlerle bezenen yorgan kapakları, 100x125 cm. boyutlarında dikdörtgen formundadır (Zuhal Kırcağız, Kişisel Görüşme, 30.09.2016) (Fotoğraf No:31-32).

Fotoğraf 31-32. Yorgan kapağı, Zuhal Kırcağız, Milas
(Photo 31-32. Quilt cover, Zuhal Kırcağız, Milas)

Bluz; uzun veya kısa kollu, yakasız, önü kapalı, belden büzülen ve uzun olmayan boylara sahip bir dış giyim türüdür. Bluzların genellikle ön beden, kollar ve yaka çevresi kanaviçe işlemlerle bezenmektedir. Patiska ve "bürüncek" kumaşlar ile hazırlanan bluzlar, günlük hayatın içinde giyilen giyim türlerindedir (Sevil Serper, Kişisel Görüşme, 30.09.2016) (Fotoğraf No:33-34). Don; dize kadar uzanan, değişik ağ kesimleri olan, bel kısmı "uçkur" adı verilen patiska kumaştan hazırlanan ince şeritlerle büzülerek kullanılan, paça kenarları kanaviçe işleme tekniği ile bordürlerle süslenen, içe giyilen bir giysidir. Yörede "iç don" adı verilmektedir (Mehmet Derince, Kişisel Görüşme, 18.08.2016) (Fotoğraf No:35-36).

Fotoğraf 33-34. Bluz, Sevil Serper, Milas
(Photo 33-34. Blouse, Sevil Serper, Milas)

Fotoğraf 35-36. Don, Mehmet Derince, Derince
(Photo 35-36. Drawers clothing, Mehmet Derince, Derince)

Gömlek; uzun kollu ve manşetli, yakalı, önü açık, düğme ya da çıtçıt ile kapanma özelliğine sahip, etek ucu kalın bir bant ile bele oturan çeşitleri ile bir dış giyim türüdür. Kanaviçe işlemler genellikle gömleklerin ön beden, kol manşeti, yaka ve bel bantlarına uygulanmaktadır. Gündelik hayat içinde kullanılan gömlekler, patiska ve "bürüncek" kumaşlar ile meydana getirilmektedir (Fotoğraf No:37-38).

Fotoğraf 37-38. Gömlek, Hülya sezgin, Milas
(Photo 37-38. Shirt, Hülya sezgin, Milas)

Sakındırak; Çomakdağ bölgesi kadınlarının baş giyimlerinin işlemeli bir parçasıdır. Yörede "takka-takke" adı verilen altın dikili baş giyiminin güvenli ve düzgün durmasını sağlayan, kaneviçe işlemeli ince uzun şeritlerdir (Nazmiye Alkaya, kişisel görüşme, 18.06.2016) (Fotoğraf 39-40).

Fotoğraf 39-40. Sakındırak, Nazmiye Alkaya, Çomakdağ-Kızılağaç
(Photo 39-40. Sakındırak, Nazmiye Alkaya, Çomakdağ-Kızılağaç)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Türk el sanatlarının zengin ürünlere sahip dallarından biri işlemeciliktir. Anadolu Selçuklu döneminden başlayan ve her dönemde her bölgede uygulanan işlemecilik dalında artistik düzeye ulaşmış pek çok ürün bulunmaktadır. Milas merkez ilçe, Çomakdağ-Kızılağaç, Derince ve Selimiye yerleşim birimlerinde konu ile ilgili gözlem, görüşme, alan taraması ve alandan derlenen ürünlerin değerlendirilmesi yöntemi ile yapılan araştırmalar sırasında, çok zengin bir Cumhuriyet Dönemi halk işlemeciliğinin varlığı ile karşılaşmıştır. Bu döneme ait en yaygın kullanılan iğne tekniğinin halk dilinde kanaviçe olarak isimlendirilen çapraz iğne olduğu tespit edilmiştir. Milas yöresi halkının iç giyime ait donlardan ev donatısı olan perdeler kadar hemen her tekstil ürününde kanaviçe işlemleri çok yoğun ve severek uyguladığı görülmüştür. Bu sebeple bu çalışmanın konusu; Milas ve çevresinde bulunan kanaviçe işlemlerin tür özelliklerinin belirlenmesi, kullanım yeri ve yöresel ifadelerle tanımlanması olarak seçilmiştir. Dolayısıyla türlere ait tanımlar yapılmıştır. Tanımlarda; türün Milas yöresi gelenek ve görenekleri içindeki yeri ve önemi, kullanım alanına bağlı işlev, boyut, form ve motif kompozisyonları hakkında bilgilere değinilmiş, görseller ile desteklenerek belgelendirilmiştir. İşleme türlerinin özgünlüğü, işlevselliği ve maddi kültür değerleri Milas ve çevresinin renkli ve canlı sosyal hayatının zenginliğini kanıtlayacak düzeyde izler taşımaktadır.

Her bir tür, ayrı bir araştırma konusu olabilecek nitelik ve niceliğe sahiptir. İşleme türlerinde kullanılan malzeme, uygulanan teknik, seçilen motif, renk ve kompozisyonların yöreye özgü karakteristik özellikler taşıdığı dikkati çekmektedir. Milas ve çevresi kanaviçe işleme türlerini belirleyici en önemli faktör, gündelik hayat içinde kullanım alanına bağlı ihtiyaçların karşılanması ve dolayısıyla kullanılacak eşyayı süsleme arzusunandır. Yörede kanaviçe (çapraz iğne) işlemler genellikle ev eşyaları ve giyim ve giyim donatıları türlerine uygulanmaktadır. Özellikle doğum ve evlenme gelenekleri çerçevesinde yeni doğacak bebeğe eşya ve kız çeyizi

hazırlama adetleri için üretilen türler, halk tarafından değişim ve süreklilik içinde geçmişten bugüne sahip çıkılarak korunmaya çalışılmaktadır. Milas kentsel ve kırsal çevresi konutlarının oda mekân donatıları ve eşyaları için hazırlanmış kanaviçe işlemeli perde ve örtülerin, giyim ve giyim donatı türleri olan, don, sakındırak, bluz ve gömleklerin çağdaş yaşamın getirdiği koşullar nedeniyle, üreten ve kullananlar bakımından sayısında azalma olduğu öğrenilmektedir. Yeni inşa edilen modern konutların, buna bağlı döşenen evlerin ve yeni giysilerin farklı işleme türlerini, teknik ve uygulamaları beraberinde getirdiği gözlenmektedir.

Milas ve çevresinde yapılan araştırmalarda çeyiz hazırlama adetleri içinde; yatak odası takımları, doğum hazırlık adetleri içinde; bebek yatak takımları türlerine rastlanmış ancak sünet yatak takımı ile parçalara ulaşılamamıştır. Sünet odası yatak takımlarının daha gösterişli olması nedeni ile piyasadan satın alınarak temin edildiği öğrenilmektedir. Evlerin oda donatısı ve eşyalarını süslemek için hazırlanan duvar panoları, ocak gergisi ve ocaklık başı örtüleri, pencere, kapı, dolap, yüklük ve gusülhane perdeleri, sandık ve elbise örtüleri, buzdolabı örtüsü, bohça ve peşkirler (Altun, 2008:65), seccade ve sedir yastıkları kanaviçe işlemlerin uygulandığı türler arasındadır. Bu türlerin ulaşılan örneklerinin özellikle perde ve ocak ile ilgili parçaları sandıklarda karşımıza çıkmaktadır. Modern yaşam tarzının getirdiği yenilikler bu türleri kullanım dışında bırakmıştır. Yörede daha önceki yıllara ait sedir ve sedir yastık örtüleri, lamba örtüsü, dikiş makinası örtüsü, mutfakta kaşık ve çatallar ya da banyoda tıraş malzemeleri için hazırlanan cepliklerin, çevre (Altun, 2009a:155), mendil, yağlık, mutfak önlüğü gibi türlerin var olduğu öğrenilmekte, ancak araştırmalar sırasında bu türlere ait örnekler ulaşılamamıştır.

Üst giyime ait olan gömlek, iç giyim parçası olan don ve baş giyim donatısı olan sakındırak kanaviçe işlemeli giyim ve giyim donatı türlerini oluşturmaktadır. Konu ile ilgili yapılan saha araştırmaları sırasında kanaviçe işlemeli ürünlerin; sandık ve yüklüklerde saklandığı ya da günlük hayatın içinde kullanıldığı, bir grubunun ise yeniden değerlendirilmesi amaçlı motifleri kesilerek; pike takımı, bebek yatak takımı, ayakkabı çantası, runner (masası örtüsü), sehpa örtüsü ve bohçalara zikzak makineler ile aplike edildiği tespit edilmektedir. Kanaviçe motiflerinin kesilerek yeni ürünlerde kullanılmasına ait uygulamaların, genellikle Milas merkez ilçede bulunan çeyiz evleri tarafından yapıldığı öğrenilmektedir. Sandıklarda saklanan ve kullanım dışı kalan kanaviçeleri gündelik hayatın içine taşımak amaçlı yapılan bu çalışmaların, geleneksel ürünleri koruma olgusunu tam olarak taşımadığı, ancak kanaviçelerin günlük hayatta kullanım sürdürülebilirliğini arttırması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Milas merkez ve çevresindeki yerleşim yerlerinde Türk işleme sanatının müzelere girmemiş, bilinmeyen, tanınmayan pek çok örneği bulunmaktadır.

20. yüzyıla tarihlenen bu örneklerin, evlerde sandıklarda saklı kaldığı ya da bilinçsiz bir şekilde kullanılarak yıpratıldıkları gözlenmektedir. Cumhuriyet Dönemi halk işlemleri adı altında isimlendirilerek incelenmesi gereken bu ürünlerin belgelendirilmesi, henüz yeterince çözümlenmemiş bir problem arz etmektedir. Zaman geçirmeden yöredeki yaşlı kaynak kişilerden malzeme, teknik, renk ve motif isimleri varsa anlamları öğrenilmelidir. Sanat tarihi, halkbilim ve işleme alanlarında yetişmiş uzmanlarla ekipler oluşturmalı, işleme bulunduran merkezlerde alan araştırma çalışmaları yapılmalıdır. Yaşayan miras olarak da bilinen somut olmayan kültürel mirasın içinde yer alan işlemlere ait uygulamaların, anlatımların, bilgi ve

becerilerin ayrıca araç ve gereçlerin korunması, tanıtılması ve yaşatılması gerekmektedir.

İşlemeli türlerin geleceğe aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar; bilgi ve uygulamalar, ustalar tespit edilmeli Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras ve Taşıyıcıları merkezine kayıtlarının yapılması sağlanmalıdır. Bu kapsamda; geleneksel el işlemlerinin yalnızca ürünleri açısından değil, aynı zamanda bu ürünlerin ortaya çıkarılma süreçleri, usta-çırak ilişkileri, ürünlerin üretilme şekilleri, boyutlarıyla da bir bütün olarak ele alınmalı hem el işleme ürününün, hem de işleme geleneğinin, sadece ürün boyutuyla değil "değer" olarak da var olması sağlanmalıdır. El işlemlerinin türlerine ait birçok örneğin günümüzde üretimden kalktığı veya kaybolduğu ya da kaybolmaya yüz tutmuş olduğu görülmektedir. El işlemlerinin özgün örneklerinin, asılsız taklitlerle ve işlevlerinin biçime zarar veren uygulamalar ile değiştirildiği görülmektedir. Her bir el sanatı türünün ve türe ait ürünlerin kimliğinin saptanması, belgelenmesi, araştırılması, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılması, kültürel mirasın canlandırılması gerekmektedir. El sanatları dolayısıyla geleneksel işleme sanatı örneklerini en iyi yansıtan yerel kent müzeleri ve bu müzelerde tanıtım programları sürdürülerek ekonomik kalkınmayı hedefleyen projeler ve aktivitelerin yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak; Milas ve çevresi kanaviçe işleme türleri bu çalışma kapsamında dikkat çekilerek tanıtılmaya ve belgelendirilmeye çalışılmıştır. Gerek malzeme, teknik, motif ve kompozisyonlarıyla, gerek yapılış amacı ve işleviyle yöreye özgü özellikler gösteren bu türler daha detaylı araştırılmalı, belgelenmeli, ulusal düzeyden uluslararası düzeye korunarak aktarılmalıdır.

KAYNAKLAR (REFECENCES)

- Akarca, A. ve Akarca, T., (1954). MİLAS: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Altun, G., (2004). Konya Meram İlçesi Karadiğın Kasabası'nda Kanaviçe İşlemler. Konya: S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı:11, ss.55-66.
- Altun, G., (2006). Muğla İlinde Bulunan El İşlemleri (19.-20. Yüzyıl). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun, G., (2008). Muğla Yöresi Peşkirlerinden Örnekler. S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Konya: S.Ü. Yayınevi. Sayı:20, ss:65-74.
- Altun, G., (2009a). Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Muğla Yöresi'ne Ait İşlemeli Davetiye Çevreler. II. Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) Kongresi ve Sanat Etkinlikleri-Selçuklu Halılarının Anısına-Konya, Bildiriler Kitabı, ss:155-163.
- Altun, G., (2009b). Cumhuriyet Dönemi Muğla Yöresi Halk İşlemeciliği Terminolojisinden Örnekler. II. Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) Kongresi ve Sanat Etkinlikleri- Selçuklu Halılarının Anısına-Konya, Bildiriler Kitabı, ss:171-180.
- Arseven, C.E., (1965). Sanat Ansiklopedisi, Cilt:2, İstanbul, ss:936.
- Barışta, H.Ö., (1997). Türk İşlemlerinden Teknikler, Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi.

- Barışta, H.Ö., (1983). Osmanlı İmparatorluk Dönemi'nde Genellikle Seçilen İşleme Türleri. II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, Ankara, Bildiriler Kitabı, Cilt:5, ss:53-59.
- Barışta, H.Ö., (2001). Cumhuriyet Dönemi Türk Halk İşlemeciliği Desen ve Terminolojisinden Örnekler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çelebilik, G. ve Civelek, S., (2012). Sivas İli Çeyiz Kültürü İçinde Kanaviçe İşlemeler. I. Uluslararası Ankara-Kazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu ve Türk-İslâm Sanatları ve Karma Resim Sergisi. Ankara/Kazan, Bildiriler Kitabı, ss:317-328.
- Çelebilik, G. ve Demir, F., (2012). Kırşehir İli Çeyiz Kültürü İçinde Kanaviçe İşlemeler. I. Uluslararası Ankara-Kazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu ve Türk-İslâm Sanatları ve Karma Resim Sergisi. Ankara/Kazan, Bildiriler Kitabı, ss:307-316.
- Develioğlu, Y., (2012). Ankara İli Kazan İlçesi Dağyaka Köyü Kanaviçe İşlemeciliği. Uluslararası Ankara-Kazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu ve Türk-İslâm Sanatları ve Karma Resim Sergisi. Ankara/Kazan, Bildiriler Kitabı, ss:51-56.
- Eroğlu, Z., (2011). Muğla Tarihi. Muğla: Muğla Belediyesi Yayınları.
- <https://www.google.com.tr/maps/>.
- İlker, C., (1992). Konya Evlerinde ve Müzelerinde Bulunan Kanaviçe İşlemeler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Larrousse, M. ve Lügat, B. Ansiklopedi, (1971). Kanaviçe. Cilt:6, İstanbul, ss:859.
- Muğla., (1967). Muğla İl Yıllığı. Muğla: Muğla Valiliği Yayınları.
- Okan, N., (1979). Nakış. Ankara: Tekışık Matbaası.
- Savaş, Nida., (1993). Milas Şehri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Ansiklopedisi, (1974). Kanaviçe, Cilt:21, Ankara, ss:196.
- Türkeş, Ü., (1973). Kurtuluş Savaşında Muğla. İstanbul: Karaca Ofset Basımevi.
- Uykucu, K.E., (1968). İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi. Coğrafyası ve Sosyal Yapısı. İstanbul: As Matbaası.
- Wittek, P., (1999). Menteşe Beyliği. çev. O.Ş. Gökyay. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Yıldırım, S., vd., (2003). Cumhuriyetimizin 80.Yılında Muğla, Muğla: Muğla Valiliği.

Ürün Sahibi ve Kaynak Kişiler:

- Arzu Çetinavcı, 1976, Milas.
- Atiye Sert, 1955, Selimiye.
- Ayşe Kadın Çelik, 1954, Milas.
- Ayten Sezgin, 1934, Milas.
- Bahri Alkaya, 1948, Çomakdağ-Kızılağaç.
- Emine Koçan, 1965, Selimiye.
- Fatma Kadın Çelik, 1954, Milas.
- Fatmana Ertuğrul, 1938, Çomakdağ-Kızılağaç.
- Hülya Sezgin, 1974, Milas.
- Mehmet Derince, 1926, Derince.
- Melek Yatakçı, 1955, Milas.
- Nazmiye Alkaya, 1949, Çomakdağ-Kızılağaç.

-
- Özlem Özler, 1978, Derince.
 - Periye Çelebilik, 1949, Milas.
 - Raziye Gümüş, 1952, Milas.
 - Sevil Serper, 1956, Milas.
 - Ünzile Öngel, 1954, Milas.
 - Yeliz Akçin, 1977, Milas.
 - Zuhâl Kırcağız, 1983, Milas.
 - Fatma Özmen, 1954, Milas.